
ZE SPOLEČNÉ ČESKO-NĚMECKÉ MINULOSTI

SPÁČIL, Vladimír – SPÁČILOVÁ, Libuše. *České překlady Míšeňské právní knihy*. Olomouc: Memoria, 2018.

KAREL KOMÁREK

Po edici německého textu *Míšeňské právní knihy* (2010) připravili Libuše a Vladimír Spáčilovi komentované vydání jejího staročeského překladu. Společná práce germanistky a historika obsahuje podrobný výklad poměrů, ve kterých tato středověká památka vznikla, její geneze v kontextu právních norem českých zemí a Saska, dále analýzu slovní zásoby, která je silně ovlivněna německou předlohou hlavně ve sféře terminologie, a transkripci kompletního českého znění i s variantami z dochovaných rukopisů. Připojen je popis pramenů, rejstříky a glosář termínů i méně známých slov ze staročeského textu. Jde o materiálově bohatý příspěvek k poznání společné česko-německé minulosti v oblasti městského práva a samozřejmě k vývoji češtiny a jejího odborného stylu.

Míšeňská právní kniha je soubor zákonných předpisů a výkladů tzv. magdeburského neboli saského práva, který byl sestaven v 2. polovině 14. století a v souvislosti s německou kolonizací začal platit i v mnoha českých městech. Jeho název zavedli až koncem 19. století němečtí historikové (*Meißeener Rechtsbuch*) s ohledem na skutečnost, že kniha se nejdříve používala na území Míšeňského markrabství. V nadpisech latinských a českých verzí se objevují též výrazy „Knihy distinkcí“ nebo „Knihy vikpildního práva“ (něm. *Weichbild* znamenal právní okrsek města).

Do češtiny byla *Míšeňská právní kniha* přeložena v polovině 15. století: z let 1448–1516 se dochovalo 19 českých rukopisů této památky. Pět z nich se stalo zdrojem lexikálních dokladů pro akademický *Staročeský slovník*, který začal vycházet roku 1968: v soupisu jeho pramenů se *Míšeňská právní kniha* uvádí jako „Knihy distinkční práva saského“ pod zkratkou

PrávSas. Považuji za užitečné doplnit aspoň tady v recenzi zkratky těchto pěti rukopisů k zkratkám užívaným v edici: rukopis, který má ve vydání *Míšeňské právní knihy* zkratku N1, se v *Staročeském slovníku* cituje jako PrávSasA, a podobně dále: M2 = PrávSasB, M1 = PrávSasC, M6 = PrávSasD, M5 = PrávSasE.

Editoři *Míšeňské právní knihy* zvolili za základ vydání rukopis P, datovaný 1470 a uložený v Parlamentní knihovně v Praze. Ten měl zvláštní osud: do roku 1945 se nacházel v městském archivu v Litoměřicích (ty byly ve středověku sídlem tzv. vrchní stolice pro česká města řídící se magdeburským právem), pak byl pravděpodobně ukraden a objevil se „nedávno“ na aukci ve Frankfurtu nad Mohanem, až ho nakonec koupil český stát. Historik Michal Dragoun připravil jeho digitalizovanou podobu pod názvem *Práva saszká* pro web Parlamentní knihovny.

V předmluvě knihy se zmiňuje známé editorské dilemma, zda má být vydání pramene „transliterací textu, tak jak to požadují jazykovědci, či zda půjde o diplomatický, tedy transkribovaný přepis“ (s. 5). K tomu si dovoluji poznamenat, že „diplomatický přepis“ je právě transliterace, nikoli transkripce (viz *Slovník spisovného jazyka českého*: „diplomatický přepis – věrný, do všech podrobností vystihující originál, paleografický“), a že i diachronní lingvisté preferují transkripci, zvláště teď v době existence digitální knihovny rukopisů Manuscriptorium. Editoři *Míšeňské právní knihy* se tedy rozhodli pro přepis do současného pravopisu zcela ve shodě s většinou ediční produkce staročeských památek. K transkripci mám několik připomínek: místo *bosti* (s. 403) má být *bósti* (bodat), místo *o světěm Jěně* (s. 168) pak *o světiem Jěně* (o svatém; zakončení *-iem* mělo délku, protože vzniklo kontrakcí z původního *-ějemъ*). Některé odchylky jdou na vrub staročeského písaře: tak věta *aby tě malomocenstvie posedlo, kteréž na Amana ostalo a Jezi popadlo* (s. 265) má v rukopisu skutečně *na Amana*, ale to jen písař omylem rozpojil jméno syrského malomocného Naamana (4. kniha Královská, 5. kapitola); Aman je postava z knihy Ester a sloveso *ostati* existovalo i bez předložky ve vazbě „ostati někoho“ = přejít někoho, přestat někomu; tady Naamana přešlo malomocenství. V glosáři je heslo *jirech, jircha* (s. 905), které vypadá jako dvě rovnocenné varianty, ale *jirech*

je jenom genitiv plurálu od feminina *jircha*. Mezi syny patriarchy Noema je nedopatřením uveden Esau (s. 168), ve skutečnosti syn Izáka.

Důkladný rozbor slovní zásoby textu (s. 67–181) ukazuje, jak silně byla tehdejší čeština v administrativním stylu poznamenána němčinou a zároveň jak český překladatel adaptoval německé výrazy a vazby s velkým ohledem na systém češtiny. Ilustrují to namátkou vybrané příklady *jenž sú ji sjeptiščili* (udělali z ní jeptišku) – *dy se benunnet haben* (s. 76) a frazém *má děti na svém chlebě* (živí děti) – *hat kýnder in seynem brot* (s. 113). Registrují se i chybné překlady, např. *špatná okna* – *spatvenster* (správně slídová; s. 143).

Vydání *Míšeňské právní knihy*, pečlivě zpracované odborníky z olomoucké univerzity, se důstojně řadí k edicím důležitých rukopisných památek, jako jsou z nejnovější doby např. knižní zpřístupnění staročeských biblických prologů (Svobodová – Voleková, 2019) a Lyrovy postily (Homolková – Svobodová, 2019), připravené v oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR.

LITERATURA

DRAGOUN, Michal

2004 *Práva saszká. Základní informace*. Digitalizovaný rukopis. <http://www.psp.cz/kps/prawa> [přístup 1. 5. 2004]

HAVRÁNEK, Bohuslav a kol.

1960–1971 *Slovník spisovného jazyka českého* (Praha: Nakladatelství Československé akademie věd)

HAVRÁNEK, Bohuslav – NĚMEC, Igor – RYŠÁNEK, František a kol.

1968–2004 *Staročeský slovník* (Praha: Academia)

HOMOLKOVÁ, Milada – SVOBODOVÁ, Andrea

2019 *Výklad Mikuláše Lyry na evangelium sv. Matouše. Kritická edice staročeského překladu* (Praha: Scriptorium)

SPÁČIL, Vladimír – SPÁČILOVÁ, Libuše

2010 *Míšeňská právní kniha. Historický kontext, jazykový rozbor, edice* (Olomouc: Nakladatelství Olomouc)

SVOBODOVÁ, Andrea – VOLEKOVÁ, Kateřina

2019 *Staročeské biblické překlady* (Praha: Scriptorium)